

MILJØTJENESTENS
Årsberetning 2004

Miljøtjenestens årsberetning 2004

Den lille dreng - og den store natur.
Fra Grøn vision - Grøn institutions
arrangement i Hans Tavsens Park

Miljøtjenestens årsberetning 2004:

Ansvarshavende: Per Quaade, Redaktør: Susanne Skavn, Tekst: Per Quaade, Jørn Waneck, Ditte Amtoft Rohweder, Jesper Steenberg, Lisbet Nielsen, Marianne Sylvest, Jens Prom og Frank Olesen, Martin Lauesen og Susanne Skavn
Layout: Susanne Skavn, Fotos: Miljøtjenesten og Jørn Waneck

541

544

„Miljøtjenestens årsberetning 2004“ er trykt på cyklus, 100% genbrugspapir med vegetabiliske farver af Jønsson & Nomi. Jønsson & Nomi er miljøcertificeret.

Indholdsfortegnelse:

Miljøtjenestens forord, 2004	Side 4
Miljøtjenesten	Side 6
Miljøtjenestens økonomi	Side 6
Oversigt over væsentlige aktiviteter i Miljøtjenestens regi i 2004	Side 7
Brugerundersøgelse af Miljøtjenestens aktiviteter	Side 8
Daginstitutioner med grønne visioner	Side 10
Børnehaver og miljø	Side 12
Energi- & Vandværkstedet	Side 14
Naturværkstedet Kløvermarken	Side 16
Øresundsmiljøskolen	Side 20
6 skoler i Vanløse blev miljøcertificeret i 2004	Side 24
Arrangementer, festivaler, events 2004	Side 26
Miljøtjenestens medarbejdere 2004	Side 27
Miljøtjenestens styregruppe 2004	Side 28
Miljøtjenestens samarbejdspartnere 2004	Side 28

Børn tester trafikikkerheden på Nytorv under Miljøtrafikugen 2004

Legende børn og voksne i Hans Tavsens Park

Endnu et 'grønt træk' fremad

2004 var endnu et begivenhedsrigt år for Miljøtjenesten – og lad os starte med at nævne tre vigtige milepæle fra året, der er gået: Det meget avancerede "Energiværksted" på Energi- og Vandværkstedet er taget i brug.

De første seks københavnske skoler og ti daginstitutioner er blevet miljøcertificeret. Og pilotprojektet "Grøn vision – Grøn institution" er afsluttet med succes og er nu parat til at blive implementeret i byens børnehaver.

I forbindelse med de større aktiviteter opstiller Miljøtjenesten hvert år målsætninger, udarbejder handleplaner og evaluerer.

I 2004 fik Miljøtjenesten foretaget en stor, samlet evaluering i form af en brugerundersøgelse af udvalgte dele af Miljøtjenestens aktiviteter. Undersøgelsen blev udført af en ekstern konsulent. Brugerundersøgelsen belyser først og fremmest lærere og pædagogers vurdering af Miljøtjenestens tilbud - og så har den undersøgt i hvilket omfang de ønsker at benytte aktiviteterne i fremtiden.

Undersøgelsen fortæller os, at de lærere og pædagoger, som har deltaget i aktiviteterne i løbet af 2004, vurderer, at børnene får et godt fagligt udbytte af at deltage. Det gælder for næsten 100 % af de adspurgte, som samtidig giver udtryk for, at de i fremtiden vil benytte aktiviteterne i samme eller i større omfang end i dag.

På grundlag af en række dybdegående interview konkluderer undersøgelsens forfatter:

”Her forklarer lærerne, at forløbene på miljøskolerne indgår som en underbyggende, interaktiv metode i undervisningen, som skaber en helhedsforståelse og dermed fremmer indlæringen. Således fremhæves det af flere respondenter, at kombinationen af konkret faglig viden og de store sanseindtryk i miljøskolernes unikke omgivelser giver børnene et uvurderligt udbytte.”

Samtidig viser rapporten, der er lavet på baggrund af Grøn vision – Grøn institution pilotprojektet, at miljøforståelse præsenteret på den rigtige måde, og indlært via leg og naturoplevelser, er noget som også de allermindste københavnere har stor glæde af.

Der er således al mulig god grund til – på det pædagogiske område - at glæde sig over evalueringens resultater og Miljøtjenestens virke. Det betyder imidlertid ikke, at brugerne har svaret positivt på alle de stillede spørgsmål. Undersøgelsen peger bl.a. på, at kapaciteten i forhold til efterspørgslen på mange af aktiviteterne er for lille. Det har betydet, at de besøgsbegrænsninger og ventetider, der gælder i dag, af mange brugere opfattes som en hæmsko i planlægningen af undervisningen eller en direkte begrænsning i mulighederne for at deltage. Det er en vigtig problemstilling, som Miljøtjenesten vil arbejde på at løse i løbet af de næste par år.

Alt i alt har brugerundersøgelsen givet stof til eftertanke og inspiration til nye indsatsområder for Miljøtjenesten. Noget der i fremtiden yderligere kan kvalificere udviklingen af aktiviteter og tilbud til Københavns børn og unge.

Vi kan tilslutte os hovedkonklusionen – at mange af Miljøtjenestens tilbud er helt unikke! Så benyt jer af dem! Rigtig god fornøjelse.

Bo Asmus Kjeldgaard
Borgmester
Familie og Arbejdsmarked

Winnie Berndtson
Borgmester
Miljø og Forsyning

Per Bregengaard
Borgmester
Uddannelse og Ungdom

Miljøtjenesten

Miljøtjenestens overordnede formål er at give børn og unge en større forståelse for miljøet, lyst til at værne om vores ressourcer og miljøet, og bidrage til at skabe en ny generation af miljøbevidste borgere i København.

Miljøtjenestens mål er:

- Udvikling af besøgsordninger på de relevante miljøinstitutioner m.fl. samt sikring af høj pædagogisk og faglig kvalitet på ekskursioner og andre aktiviteter i forbindelse med pædagogiske besøg
- Udvikling og udarbejdelse af undervisningsmaterialer og – aktiviteter i samarbejde med de involverede virksomheder, institutioner, kontorer, værker m.fl.
- Udvikling af fælles booking- og oplysningscentral overfor skoler, børnehaver, fritidshjem/ klubber m.fl. for at sikre en enkel, klar kommunikation mellem besøgssted og brugere
- Udvikling og gennemførelse af efteruddannelse og kurser for lærere og pædagoger samt personale på besøgsstederne f.eks. rundvisere og pladsmænd.
- Sikring af evaluering, opfølgning af kampagner, initiativer, aktiviteter samt sikring af højt informationsniveau omkring alle vigtige undervisnings- og oplysningstiltag på miljøområdet i samarbejde med andre Agenda 21 aktiviteter i kommunen

Miljøtjenesten er i dag funderet i tre forvaltninger i København; Miljø- og Forsyningsforvaltningen, Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen samt Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen.

Miljøtjenestens økonomi

Miljøtjenestens økonomi er sammensat således, at de tre forvaltninger i 2004 betalte grund-udgifter på ca. kr. 1.330.000,-. Disse midler betaler de centrale aktiviteter som ledelse, administration, booking af besøg, information, website, centrale udviklingstiltag, deltagelse i kommunale kampagner o.l..

Dertil kommer et driftbudget på kr. 650.000,- årligt til Øresundsmiljøskolen og kr. 500.000,- til drift og udvikling af Naturværkstedet på Kløvermarksvej via en bevilling fra kommunens agenda 21-pulje / grønne midler.

I forbindelse med de større undervisnings- og formidlingsaktiviteter Miljøtjenesten deltager i eller er initiativtager til, er der som hovedregel knyttet en eller flere samarbejdspartnere, der finansierer hele eller betydelige dele af udviklings- og driftsudgifterne. Som eksempel kan nævnes samarbejdet med Københavns Energi om Energi- & Vandværkstedet i Valby.

Miljøtjenesten har yderligere i 2004 modtaget midler fra visse puljer og Tips- og Lottomidlerne til specifikke tiltag og pilotprojekter (f.eks. miljøcertificering).

Oversigt over væsentlige aktiviteter i Miljøtjenestens regi i 2004:

- Drift og udbygning af bæredygtigt netværk mellem Københavnske skoler og institutioner
- Drift af udvikling af Vand- & Energiværkstedets aktiviteter
- Drift og udvikling af Naturværkstedets aktiviteter
- Drift og udvikling af Øresundsmiljøskolens aktiviteter
- Drift og udvikling af børnehaveaktiviteter i forbindelse med de eksperimenterende miljøværksteder/ skoler
- Drift og udvikling af Grøn vision – Grøn institution for daginstitutioner
- Deltagelse i udvikling og gennemførelse af udviklingsprogrammet i Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen vedr. bæredygtighed
- Implementering og udvikling af miljøcertificering af skoler mv.
- Implementering og udvikling af koncept for miljøcertificering af fritidshjem og klubber
- Grøn skolekonsulent aktiviteter på folkeskoler i København
- Deltagelse i diverse kommunale miljøaktiviteter, f.eks. Dogme 2000, Miljøtrafikuge og Miljøfestival 2004
- Fortsat udvikling af samarbejder med miljøinstitutioner og byøkologiske tiltag
- Udvikling af det pædagogiske arbejde med indretning af skolers og institutioners udearealer
- Gennemførelse af en række store familiearrangementer
- Gennemførelse af brugerundersøgelse af centrale dele af Miljøtjenestens aktiviteter

Der er fuld gang i vandslusen på Miljøfestival 2004

Miljøtjenestens årsberetning 2004

Naturen studeres på nærmeste hold

Brugerundersøgelse af Miljøtjenestens aktiviteter

Miljøtjenestens aktivitetstilbud anno 2004

I efteråret 2004 fik Miljøtjenesten foretaget en stor, samlet evaluering af udvalgte dele af Miljøtjenestens aktiviteter i form af en brugerundersøgelse.

Disse omfatter Grøn Vision – Grøn Institution og miljøskolerne: Naturværkstedet, Vandværkstedet og Øresundsmiljøskolen.

Undersøgelsen, der blev udført af en ekstern konsulent, har først og fremmest været rettet mod lærere og pædagoger for at belyse, hvilket udbytte børnene får ved at benytte Miljøtjenestens aktivitetstilbud, og i hvor højt grad de ønsker at benytte dem i fremtiden.

Generelt har brugerne været særdeles tilfredse med Miljøtjenestens aktivitetstilbud og undersøgelsen fortæller os, at de lærere og pædagoger, som har deltaget i aktiviteterne i løbet af 2004, vurderer, at børnene får et godt fagligt udbytte af at deltage og at aktiviteterne ofte inddrages i sammenhæng med undervisningen i øvrigt eller i dagligdagen i institutionen.

Samtidig viser den del af rapporten, der er lavet på baggrund af Grøn vision – Grøn institution pilotprojektet, at miljøforståelse præsenteret på den rigtige måde, og indlært via leg og naturoplevelser, er noget, som også de allermindste københavnere har stor glæde af. Pædagogerne på de 9 institutioner, der har været med i pilotprojektet fortæller, at børnene har fået et stort udbytte ved at deltage i Grøn vision – Grøn institution, og synes at de selv har fået de nødvendige kompetencer til i fremtiden at videreføre projektets principper på egen hånd.

Lærerne og pædagogerne fortæller, at samarbejdselementerne ved Miljøtjenestens aktiviteter giver børnene et godt socialt udbytte og at de finder den gode fælles oplevelse ved aktiviteterne værdifuld.

Ønsker til fremtiden

Undersøgelsen viser desuden, at der generelt er et stort ønske blandt brugerne om at benytte aktivitetstilbuddene i større omfang i fremtiden. Mange finder det problematisk med den ofte lange ventetid og en besøgsbegrænsning på antallet af årlige besøg.

Mange lærere har et ønske om at benytte miljøskolerne flere gange årligt, mens pædagogerne typisk gerne vil på besøg flere gange om måneden.

På det pædagogiske område er der grund til at glæde sig over evalueringens resultater og Miljøtjenestens virke.

Undersøgelsen peger dog på, at kapaciteten i forhold til efterspørgslen på mange af aktiviteterne er for lille. Det har betydet, at de besøgsbegrænsninger og ventetider, der gælder i dag, af mange brugere opfattes som en hæmsko i planlægningen af undervisningen eller virker som en direkte begrænsning i mulighederne for at deltage. Det er en vigtig problemstilling, som Miljøtjenesten vil arbejde på at løse i løbet af de næste par år.

Alt i alt har brugerundersøgelsen givet stof til eftertanke og inspiration til nye indsatsområder for Miljøtjenesten. Noget der i fremtiden yderligere kan kvalificere udviklingen af aktiviteter og tilbud til Københavns børn og unge.

Brugerundersøgelsens opbygning

Miljøtjenestens brugerundersøgelse af miljøskolerne i 2004 er dels sket på baggrund af en kvantitativ undersøgelse i form af et spørgeskema, som med 106 besvarelser danner grundlaget for den statistiske opgørelse, og dels en kvalitativ undersøgelse, som består af 18 dybdegående interviews, der er foretaget på baggrund af en spørgeguide.

Undersøgelsen har været delt op i 9 analyseområder:

- Kendskab til Miljøtjenestens aktivitetstilbud
- Bookingsituationen
- Miljøskolernes beliggenhed i forhold til transportmuligheder
- Vurdering af miljøskolernes faciliteter
- Inddragelse af aktiviteten i undervisningen/institutionen
- Fagligt og socialt udbytte af et besøg
- Forventninger til besøget
- Vurdering af miljøskolen og de ansatte
- Behov og ønsker for fremtiden

Miljøtjenestens brugerundersøgelse 2004 kan hentes i sin helhed på Miljøtjenestens hjemmeside: www.groen-skole.dk

Pigen, der har tegnet vinderlogoet til Grøn vision - Grøn institution får overrakt sin præmie

Daginstitutioner med grønne visioner

Ni daginstitutioner fra Indre Nørrebro fik i august 2004 papir på, at de lever op til kriterierne i konceptet for Grøn vision – Grøn institution.

Begivenheden blev fejret med en farverig fest i Hans Tavsens Park. 200 glade børn fra de ni involverede daginstitutioner deltog. I dagens anledning var mange af børnene klædt ud i festlige kostumer. Borgmester for Familie og Arbejdsmarked Bo Asmus Kjeldgaard og borgmester for Miljø og forsyning Winnie Berndtson holdt taler og under ledelse af musikmager Ole Nordstrøm viste de to borgmestre deres talenter, da de udfoldede sig på instrumenter lavet af genbrugsmaterialer.

Med udgangspunkt i de fire elementer jord, ild, luft og vand, viste børnene, hvad de havde arbejdet med i årets løb. Der var leg med faldskærm, følesansen kom i brug med ting fra naturen, insekter blev indfanget ved hjælp af ”sugerør”, vindmøller blev skabt og pandekager bagt og spist. Grøn Vision - Grøn institutions nye logo, en sommerfugl blev præsenteret. Den er tegnet af en pige fra en af institutionerne. Alle deltagere ved arrangementet blev selvfølgelig udstyret med en kasket med ”vindesommerfuglen” på.

Arrangementet blev en så stor succes, at institutionerne ønsker at gøre det til en årlig tilbagevendende begivenhed.

Konceptet

De ni daginstitutioner har i godt et år arbejdet med at udvikle konceptet for Grøn Vision – Grøn institution. At deltage i konceptet indebærer, at børnene får ekstra mange naturoplevelser i de københavnske parker og omkringliggende grønne områder. I institutionerne er dagligdagen præget af større miljøbevidst for eksempel i forbindelse med indkøb og det daglige forbrug i institutionen.

Hele personalegruppen har i forløbet deltaget i kurser, hvor de har kunnet udvikle de kompetencer, der skal til for at leve op til de krav, som beskrives i Grøn vision – Grøn institution .

Erfaringer i projektet

At arbejde med Grøn vision – Grøn institution betyder at natur og miljø kommer i fokus. Gennem kurser højnes de ansattes faglige niveau inden for området og der sker en opkvalificering af personalet via planlægning og dokumentation.

Ved at profilere sig som en grøn institution oplever institutionerne, at de har et nyt, særligt tilbud til børn og deres forældre, og dette højner institutionernes selvopfattelse.

Det har vist sig at være en fordel for institutionerne at arbejde sammen indenfor et afgrænset, geografisk område. Institutionerne lærer naturen i nærområdet godt at kende og de ansatte i området lærer hinanden at kende og kan på flere måder trække på hinandens ressourcer og erfaringer.

I det videre arbejde med Grøn vision – Grøn institution er det vigtigt at sikre de positive erfaringer, der er gjort i pilotprojektet. Medarbejder fra de ni institutionerne, der var med i pilotprojektet skal derfor være ambassadører, når projektet skal introduceres i institutioner fremover.

Naturens egne troldebørn i Hans Tavsens Park

Hygge rundt om bålet

Børnehaver og miljø

Tilbud til daginstitutionerne

Miljøtjenestens tilbud til daginstitutionerne fik for alvor vind i sejlene i 2004. Næsten 1000 dagsinstitutionsbørn i alderen 3-6 deltog i 2004 i en eller flere aktiviteter på en af de tre miljøskoler; Naturværkstedet, Øresundsmiljøskolen og Vandværkstedet.

Miljøtjenesten har i løbet af 2004 udviklet 8 forskellige forløb, der henvender sig specielt til børn i aldersgruppen 3-6 år. Forløbene er sammensat, så der er udfordringer og oplevelser for både den tre årige og den seks årige, under hensynstagen til de store udviklingsmæssige forskelle på de to alderstrin. Der er lagt vægt på at både børn og voksne er aktive, at de bruger deres sanser og at børnene får et konkret produkt med hjem fra besøget.

Hjemme på institutionen

Arbejdet med at udarbejde pædagogvejledninger og manualer til de otte forløb er påbegyndt i løbet af 2004, ligesom der arbejdes med ideer og værktøjer til, hvordan institutionerne selv kan tage tråden op efter et besøg på en miljøskole. Det sker i form af forslag til, hvordan de selv kan arbejde videre med de forskellige temaer via aktiviteter, lege, ture, litteratur og beskrivelser med råd og tips.

For fortsat at sikre et højt fagligt pædagogisk niveau i forbindelse med de forskellige aktiviteter/forløb, er der i løbet af sommeren 2004 blevet nedsat et pædagogisk råd, der har til opgave at skabe aktiviteter der specielt henvender sig til daginstitutionerne.

Fokus på sikkerhed

Miljøtjenestens medarbejdere har i løbet af 2004 sat særlig fokus på arbejdet med sikkerheden i forbindelse med besøg på miljøskolerne.

Ud over de generelle regler, der er blevet udarbejdet for miljøskolerne, er der skærpede krav til sikkerheden for de mindre børn.

Det betyder at personalet på miljøskolerne har en opdateret livredderprøve, at Søsportens Sikkerhedsråds Regler danner grundlag for generelle vandrelaterede aktiviteter og Bade-regulativet danner grundlag for al færdsel med børn på lavt vand.

Derudover er der bl.a. udarbejdet nogle retningslinier for, hvornår på året, vandaktiviteterne finder sted, hvor mange voksne, der skal være til et givent antal børn og for brug af rednings-veste og waders.

Miljøtjenesten har desuden deltaget i en række efteruddannelses tiltag på kommunens daginstitutioner i form af målrettede kurser for pædagogerne.

Fremtiden

Arbejdet med børnehavebørn og miljø fortsætter i årene fremover. Daginstitutionerne er for alvor begyndt at bruge de tilbud, Miljøtjenesten stiller til rådighed og arbejdet med at servicere børn og voksne fortsætter i 2005. Målet for 2005 er at fordoble antallet af besøg for daginstitutionerne til i alt 120 besøg. Pædagogvejledningerne og manualer til forløbene skal gøres færdige og der skal udvikles nye forløb, der er tilpasset det danske vintervejr og som kan benyttes af børnehaverne i vinterhalvåret.

Samlet antal besøg på de tre miljøskoler for 2004: 61
Dette svarer til ca. 976 børn og 183 voksne.

Pædagoger på kursus

Foto: Jørn Waneck

H.C.Andersen er flyttet ind på Energiværkstedet

Energi- & Vandværkstedet

Københavns Energiværksted – en skabelsesberetning

På en solrig dag i september blev det nye Energiværksted indviet på det gamle Valby Vandværk, hvor Vandværkstedet allerede har til huse. Børn fra en lokal børnehave og 4. klasse fra Vanløse Skole tog som de første Energiværkstedets nye indendørs og udendørs faciliteter i brug.

Hvad bruger mest energi: En kogeplade eller et strygejern? Svaret fandt børnene, da de "battled" de to apparater mod hinanden på energi-battlestationen. På taget af Energiværkstedet ligger Danmarks første vedvarende mini-brintsamfundet. Her kørte børnene i de helt nye brintbiler, mens de dystede om, hvem der kunne løse en række opgaver mest energirigtigt.

Det nye Energiværksted byder på mange nye oplevelser og undervisningsforløb:

En energiskabelsesberetning med solen og jorden som hovedpersoner. En energi-battlestation, hvor børnene kører i brintbiler og tester husholdningsapparater mod hinanden. Hjemmebyggede huse, der skal forsynes med forskellige former for energi. En rumrejse i det ydre rum for at sikre tilstrækkelig energi til jorden. Et møde med forsyningsystemer på H.C.Andersens tid. Et forsyningsland, hvor gnisterne springer, varme og kulde gøres sanselig, og gas bliver eventyrlig.

Årets gang på Vandværkstedet

Ligesom tidligere år, har Vandværkstedet i 2004 været særdeles velbesøgt.

Som noget nyt er der åbnet for besøg af børn fra daginstitutioner, således at børn og unge i alle aldre nu har mulighed for at benytte Vandværkstedets tilbud om oplevelser, leg og eksperimenteren i forbindelse med vand. Der er udviklet standardtilbud til alle aldersgrupper, hvor de besøgende har mulighed for at følge vandets vej til forbrugeren, kravle ned gennem toilettet og følge spildevandet på dets vej til rensningsanlægget mm. Desuden er der i årets løb udviklet et særligt forløb inden for matematik. Et forløb som bruger Damhussøen og søens vand-, flora- og fauna, som udgangspunkt for arbejdet med målinger og beregninger.

Vandværkstedet har i 2004 været besøgt af 135 skoleklasser, 21 institutioner og 11 voksenarrangement. I alt 167 besøg.

Fordelingen mellem besøg på udendørsdelen, indendørsdelen og recipientdelen for børn og unge er som følger:

- Udendørsdelen har modtaget 69 besøg
- Indendørsdelen har modtaget 44 besøg
- Recipientdelen har modtaget 22 besøg
- Institutionsdelen har modtaget 21 besøg

Energi- & Vandværkstedet

Energi- & Vandværkstedet giver med åbningen af Energiværkstedet mulighed for mange flere københavnske børn og unge end hidtil kan fordybe sig i energiens og vandets hemmeligheder indendørs såvel som udendørs i spændende og inspirerende omgivelser. Gennem leg, eksperimenter og fordybelse lærer børnene og de unge gode energivaner og de får på en sjov og lærerig måde en indsigt i og forståelse for ressourcer som energi og vand og de mange komplicerede sammenhænge, de indgår i.

En skole er i færd med at teste energien

Foto: Jørn Waneck

Naturen udfordres af de små på Naturværkstedet

Naturværkstedet Kløvermarken

6600 børn i alle aldre fra daginstitutioner, skoler og fritidshjem fik i 2004 nye udfordringer og oplevelser på Naturværkstedet Kløvermarken. Her er der plads til ro og fordybelse, motoriske udfordringer og sansemættede indtryk, når dyrelivet i søen skal undersøges, maden samles og tilberedes fra naturens eget spisekammer eller det lokale dyreliv studeres på nærmeste hold.

Vikingerne kommer til byen

Naturværkstedet har i 2004 lagt særligt vægt på arbejdet med aktiviteter af historisk/ kulturhistorisk karakter.

For fritidshjemmene bød sommeren derfor på et pilotprojekt, støttet økonomisk af Andelsforeningen Byens Børn. Pilotprojektet bestod i en uges vikinge- og jernalder tema, hvor børnene ved tingslagning, kampege, sagafortælling, runeristning, smedning og andre gamle håndværk blev ført 1000 år tilbage i tiden.

Københavnske børn og deres familier blev også tilgodeset, da de over en weekend prøvede kræfter med vores forfædre, da de med et slag blev forvandlet til vaskeægte vikinger. Naturaktiviteter med et kulturhistorisk perspektiv vil fortsætte i 2005.

Naturværkstedet har i 2004 arbejdet på at udvikle tilbud specielt rettet mod fritidshjem, bl.a. i form af et stenhuggerprojekt, hvor børnene iklædt sikkerhedsdragter, beskyttelsesbriller og masker lagde kræfter i at frembringe spændende og flotte stensculpturer. Resultatet af børnenes anstrengelser blev bl.a. udstillet på det lokale bibliotek og hjemme på skolen.

Sprogstimulering for tosprogede børn

Naturværkstedet har ved udgangen af 2004 iværksat endnu et pilotprojekt med naturformidling målrettet de yngste tosprogede børn i daginstitutioner, modtagegrupper (§4a) samt indskolingsklasser. Forløbet lægger op til institutionernes arbejde med sprogstimulering, hvor oplevelserne i naturen er et oplagt udgangspunkt for arbejdet med sproget og børnenes naturforståelse. Forløbene er planlagt til at løbe af stablen i 2005.

Besøgstal

På Naturværkstedet har vi haft besøg af ca. 6600 børn og 2900 voksne gennem år 2004.

En vaskeægte indianer fortæller historier

Jagten er gået ind på insekterne

Vandhuller og naturens eget spisekammer

”Det er sent på sommeren og en børnehave udforsker vandhullets univers på naturværkstedet, mens en I. klasse bliver præsenteret for bålmad og naturens spisekammer, i form af spiselige planter.

En slukøret lille dreng har været lidt uheldig med sin fangst ved vandhullets kant indtil videre, og har kun mudder og blade i sit net. Da han undersøger, hvad nettet gemmer denne gang, lyser han pludseligt op og viser mig stolt sin fangst. Jeg kan næsten ikke nænne at fortælle ham, at det han har fanget er en sten. Men stik mod forventning bliver han ikke skuffet ved denne nyhed, tværtimod. Han råber til alle sine venner, at han har fanget en sten, og snart fisker alle børnene ivrigt efter sten.

To af pigerne viser ingen interesse for stenene, de har travlt med at tildele navne til samtlige salamander- og guldsmedelarver, der er blevet fanget. Pigerne har fortalt, at de vil bruge hele dagen på at pusle om salamandrene, men da en veninde kalder fra toppen af fuglestien, siger de farvel til salamandrene, der hurtigt får besøg af nye ansigter.

På pladsen bag de fiskende børnehavebørn er I. klassen ved at bygge et stort bål, og de fleste får også prøvet kræfter med at kløve brænde.

En lille håndfuld børn vil gerne hjælpe til med at samle blade til urtetéen, og er nu stoppet ved de duftende planter på vej op gennem urtespiralen. De gnider forsigtigt bladene med fingrene, og genkender nogle af duftene som 'bolche' dufte (mynte arter), 'pizza' dufte (timian, rosmarin og oregano) og 'lakrids' dufte (anisisop).

De plukkede urteblade bliver omhyggeligt undersøgt, renses og snittet, før de koges til te i en stor gryde over bålet.

Mæt af oplevelser ved vandhullet og bålpladsen fortsætter børnene deres erobring af omgivelserne gennem brombærtunneler, tuja-labyrinten, frugttræerne og bopladsen.”

Udstyret udforskes

Kornet males

De friskrøgede sild prøvesmages

Øresundsmiljøskolen

Over 1900 elever og 400 voksne fra 58 skoler, gymnasier og andre institutioner, fulgte i 2004 Øresundsmiljøskolens udbud af undervisningsforløb - oftest om kulturhistorie, friluftsliv, fisk og hav, og knap 300 børnehavebørn og deres ca. 50 pædagoger var aktive på bastionen.

Øresundsmiljøskolen rækker ud over landets grænser

Sammen med Foreningen Norden arbejder Øresundsmiljøskolen med at styrke det internationale samarbejde, og i særdeleshed samarbejdet i Østersøregion. Disse initiativer tog for alvor fart i 2004.

Øresundsmiljøskolen deltog derfor for første gang i 2004 i en Samisk kulturfestival i januar-februar måned, hvor københavnske børn kunne opleve livet i en samisk familie på nært hold. 20 københavnske klasser fik en spændende oplevelse; både inde i lavuen, det samiske telt, hvor der blev serveret varme drikke og sunget samiske sange, samt ude i sneen, hvor samefamilien lærte børnene, hvordan man lassoede rensdyr. Desværre måtte renerne blive i Nordnorge, så rensdyr-gevirene måtte bruges til kasteøvelsen. I de 14 dage, hvor den samiske familie lyste op med deres farvestrålende nationaldragter på Refshalevej, fik københavnerbørnene en meget levende, anderledes og spændende geografiundervisning.

Øresundsmiljøskolen har afholdt de første aktiviteter med henblik på oprettelsen af et nordisk-baltisk netværk for hav-naturformidling. Der er aftalt et nært samarbejde med Malmö Naturskole og med en række baltiske kolleger. En række udenlandske grupper, bl.a. de Nordiske Miljøministre har ligeledes gæstet bastionen og fået et førstehåndsindtryk af aktiviteterne på stedet.

Samarbejdet med gymnasierne er ligeledes blevet styrket i 2004 og en række undervisningsforløb gennemprøvet. I 2005 vil der blive sat yderligere gymnasierrelevante tiltag i værk, ligesom information om aktiviteterne vil blive forstærket.

Offentlige arrangementer

I 2004 deltog Øresundsmiljøskolen i en stribe offentlige arrangementer, hvor mere end 4.600 børn og voksne stiftede nærmere bekendtskab med hav, fisk og miljø. Københavnerne havde bl.a. mulighed for at møde Øresundsmiljøskolens medarbejdere på forårsmarkedet på Carls Bastion, Havnens dag, Naturvidenskabsfestivalen, en række åbent hus arrangementer, Kultur natten og endelig Sildemarkedet i slutningen af august.

Livet i vandet studeres på nærmeste hold

Hvordan levede vikingerne mon?

Sildemarkedet År 1250

Jonas slutter sin beretning om Københavns grundlæggelse og de gamle skånemarkeder af med at fortælle, at der i 1250 var så mange sild i Øresund, at de kunne skovles op i bådene. Børnene fra Korsager skoles 3. klasse har lyttet intenst til den spændende beretning om Esbern Snare, Valdemar, Absalon og alle de andre personer fra 1200-tallet. Børnene sidder lige her på Øresundsmiljøskolen – midt i Købmændenes Havn, hvor historien udspandt sig for 800 år siden. De kan fornemme, hvordan det måtte have været at leve på den tid, mens de sidder her lige ved siden af krigernes bålsted. De kan både mærke varmen fra bålet og høre brændets knitren.

Der er let frost midt i januar, hvor alle eleverne, bænket rundt om bålet, har lyttet til den spændende historiske beretning. Nu fortæller Jonas om fiskeriet og alle aktiviteterne på markedspladsen. Han beskriver fiskerne, der var på sildemarkedet her i København og hvordan de i gode år kom hjem med helt fyldte både. Børnene hører om gællekoner, læggekoner og bødkerne, som på en måneds arbejde i forårs- og høstperioden, kunne tjene det samme som hele resten af året – fordi silden gik gennem Øresund.

Efter et kort frikvarter er klassen i gang igen, denne gang inde i det gamle krudthus fra 1690. Bastionen var en del af Københavns Søbefæstning, der skulle forsvare os mod arvefejden fra Sverige. Her, inden for de metertykke vægge har klassen samlet sig om det store akvarium. De forskellige fisk, som Jonas fortalte om før, kan nu ses i levende live. De er alle fanget i havnen uden for Krudthusets dør eller i Øresund. Snakken går om, hvordan man fangede fisk før i tiden og om hvordan fiskeri foregår idag.

Kort efter er eleverne i gang med at åbne fisk – de dissekerer en sild og en aborre, så man kan se indvolde og gæller. Børn og voksne finder sammen svar på alle de mange spørgsmål, der presser sig på. Hvordan ånder fisk, hvad spiser de, hvordan jager de og hvad med alt det andet, man vil vide om fisk og deres liv. Frikvarter – det glemmer man, når biologi- og miljøundervisningen er levende lige foran næsen på en.

Om vinteren er det for koldt til at børnene kan sejle ud med båden eller fange smådyr i det lave vand. Det må klassen have til gode, til de kommer en dag, det er varmere i vejret. Men de kan rense sild og røge dem over det glødende bål. Kort efter at røgekassens låg er lukket til, står børn og voksne med de lækreste røgede sild og smovser i det varme fiskekød. Alle børnene smager på fisken. Kun få beder ikke om ekstra-portioner. Er det allerede slut? Er klassen nødt til at tage hjem nu? Tjah, en skoledag er hurtig til ende, når historien bliver levende, midt i havnen, hvor det hele begyndte for over 800 år siden. Dagens lektie er lært, alle kan vende rigere hjem med en uforglemmelig oplevelse i rygsækken!

6 skoler i Vanløse blev miljøcertificeret i 2004

Som de første skoler i Danmark fik Vanløseskolerne i maj 2004 certifikat for deres indsats på miljøområdet.

Dagen blev behørigt fejret med underholdning af 4.x fra Hyltebjerg Skole. Eleverne spillede musik på instrumenter, de selv havde lavet af genbrugsmaterialer og børnenes egne miljødigte blev læst højt.

*Havets dyr
forsvinder
deres liv er der ikke mer'.
På grund af vores olie
bli'r naturen svær.*

*De brænder og de oser
så deres liv bli'r kort.
Men det er også svært
for mig
hvis ilten den går bort!*

*Jorden er tryghed,
luften er en leg,
vandet gi'r dig styrke,
ilden viser vej.*

En opfordring fra børnene til at spare på energien

Efter 2 års indsats viser skolerne nu, at de lever op til kravene i ISO 14001 standarden. De følger deres miljømålsætninger, udvikler miljøundervisningen og fastholder adfærdændringerne i forhold til ressourceforbruget. På nogle af skolerne er man ved at færdiggøre en miljølæseplan, som sikrer at alle eleverne efter endt skolegang har fået undervisning i miljøtemaerne: vand, energi, affald, natur, indkøb og fødevarer.

Vulkanudbrud

Resultaterne fra 2004 viser, at skolerne i København i det forløbne år, har sparet 10 % på vandforbruget, 4 % på el forbruget og 6% på varmeforbruget som et konkret resultat af arbejdet med ressourcestyling. Frederiksgård Skole i Vanløse har sparet 47% på vandforbruget, 15 % på el forbruget og 9% på varmeforbruget, via bygningsforbedringer, investeringer i bl.a. nye toiletter, ny belysning og adfærdændringer hos elever og medarbejdere.

15 fritidsinstitutioner på vej til certificering

15 fritidsinstitutioner i Vanløse følger snart trop med skolerne. De er klar til certificering efter 1 års arbejde med miljøledelse.

Deres vej til miljøledelse har været anderledes end skolernes. Fritidsinstitutionerne har fået undervisning i miljøledelse på mindre kurser fordelt over hele året, hvilket har medvirket til at miljøarbejdet stille og roligt er blevet en del af institutionernes dagligdag. Samtidig er der skabt en arbejdsform, hvor institutionerne 2 og 2 har fundet en makkerinstitution at samarbejde med. Denne model viser sig at give så meget gensidig inspiration, at institutionerne ønsker at anvende denne form i andre sammenhænge.

Certificering af hele kommunen i 2008

Borgerrepræsentationen har besluttet, at hele Københavns Kommune skal være miljøcertificeret i 2008.

Arrangementer, festivaler, events 2004

Miljøtjenesten deltog igen i 2004 i en række arrangementer og festivaler.

Miljøfestival 2004

Miljøfestivalen blev for 4. år i træk afholdt ved Peblinge Dosseringen i det indre København. Miljøtjenesten bød bl.a. på ture med Vandværkstedets båd på Peblinge Sø, lege og konkurrencer for børn og barnlige sjæle i alle aldre og jagten på dyrespor i området.

”Stjerne i trafikken”

I anledning af Miljøtrafikugen 2004 inviterede Miljøtjenesten 1500-1600 børn fra børnehaver og indskolingsklasser til et stort arrangement ”Stjerne i trafikken” i det indre København. På den Bilfri Dag i september blev hele den gamle middelalderby i København afspærret for kørende trafik.

Det betød, at Nytorv og Gammel Torv kunne danne trygge rammer for børnenes leg og eksperimenteren. Børnene havde bl.a. mulighed for at lede efter hajens tænder, zebraens striber og kattens øjne. Der blev bygget transportmidler, nye trafikale ruter blev udforsket i det indre København og æg blev udsat for en række eksperimenter for at undersøge betydningen af sikkerhedsseler og cykelhelme, hvis uheldet skulle være ude.

Tilmeldingen til arrangementet var overvældende og Miljøtjenesten håber, at kunne gentage succesen i de kommende år.

Introdage på Rådhuset

I november 2004 havde de nyansatte lærere og pædagoger, forældre og andre mulighed for at lære Miljøtjenesten at kende ved november måneds „Intro for nye lærere og pædagoger“ på Københavns Rådhus. Her kunne de besøgende høre om de mange tilbud, Miljøtjenesten har til Københavns børn og unge indenfor miljøformidling. De besøgende havde mulighed for at prøve Energiværkstedets flødebollekanon, smage på nyrøgede sild fra Øresundsmiljøskolen, gå på opdagelse i et miniaturværksted eller undres og eksperimenterer med andre rekvisitter fra Miljøtjenestens hverdag.

Miljøskolerne

De enkelte miljøskoler afholdt desuden en række åbne arrangementer for interesserede i 2005. Her kan nævnes Øresundsmiljøskolen, som ligesom tidligere år åbnede dørene op for besøgende på det årlige sildemarked i august måned, hvor københavnere bl.a. havde mulighed for at salte sild, arbejde med rebslagning eller som smed, som man gjorde i gamle dage og der var mulighed for et gensyn med den gamle bastion under Kulturnatten i oktober.

Miljøtjenestens medarbejdere 2004:

Per Quaade, afdelingsleder
Tlf. 33 66 43 64
E-mail: pq@uuf.kk.dk

Henrik Gretoft, souschef
Tlf. 33 66 43 65
E-mail: hg@uuf.kk.dk

Marianne Sylvest, projektleder
Tlf. 33 66 42 24
E-mail: mariannesylvest@uuf.kk.dk

Lisbet Nielsen, miljøkonsulent
Tlf. 33 66 42 25
E-mail: lisnie@uuf.kk.dk

Jesper Steenberg, pædagogisk leder
på Vandværkstedet
Tlf. 33 66 43 66
E-mail: jes@uuf.kk.dk

Susanne Skavn,
It og kommunikation
Tlf. 33 66 43 71
E-mail: ss@uuf.kk.dk

Lene Verner Hansen,
webredaktør
E-mail: lene@fakirskolen.dk

Frank Olesen,
Pædagogisk medarbejder
Tlf. 33 66 41 58
E-mail: froles@uuf.kk.dk

Tonny Sjelle, naturkonsulent
Tlf. 33 66 43 72
E-mail: ts@uuf.kk.dk

Lis Vallentin, pædagogisk leder på
Naturværkstedet
Tlf. 33 66 42 25
E-mail: livall@uuf.kk.dk

Jørn Waneck, miljøkonsulent
Tlf. 33 66 41 58
E-mail: jowane@uuf.kk.dk

Malene Enderberg,
Administrativ medarbejder
Tlf. 33 66 43 70
E-mail: malene.enderberg@uuf.kk.dk

Jonas Jørgensen,
pædagogisk medarbejder
Tlf. 33 66 42 33
E-mail: jojoer@uuf.kk.dk

Dorte Salomonsen,
Leder af Øresundsmiljøskolen
Tlf. 33 66 42 66
E-mail: dsa@uuf.kk.dk

Jens Prom, Øresundsmiljøskolen
Tlf. 33 66 42 66
E-mail: jeprom@uuf.kk.dk

Følgende personer har
desuden arbejdet for
Miljøtjenesten i 2004

Inger Foldager
Jacob Axelsen
Pernille Bondo Harders
Martin Lauesen og
Jimmi Sørensen

Miljøtjenestens styregruppe, 2004:

Jørgen Hanghøj, Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen
Carten Engdal Pedersen, Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen
Morten Stanley, Københavns Energi
Mariann Anderson, Miljø- og Forsyningsforvaltningen
Annette Egetoft, Miljø- og Forsyningsforvaltningen
Michael Hougaard Olsen, Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen
Per Quaade, Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen

Miljøtjenestens vigtigste samarbejdspartnere i 2004:

Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen
Miljø- og Forsyningsforvaltningen
Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen

Miljøkontrollen i København
Københavns Energi
Energi E2
I/S Lynettefælleskabet
I/S Amagerforbrænding
R98
Københavns Miljø og Energikontor
Frie Børnehaver og Fritidshjem
Foreningen NORDEN
Friluftsrådet
Skov- og Naturstyrelsen

KØBENHAVNS KOMMUNE

Miljøtjenesten

Islands Brygge 37
2300 København S
www.groen-skole.dk
Telefon: 33 66 43 70
Fax: 33 66 70 53
Email: pq@uuf.kk.dk